

## Kommunernas framförhållning och beredskap när det gäller äldres boendebehov

Kommunerna har en central roll när det gäller att förbereda sig för de behov som uppstår i och med att befolkningen blir allt äldre. I det utvecklingsprojekt som miljöministeriet genomfört tillsammans med kommuner togs det fram en modell för framförhållning som hjälper kommunerna att förbereda sig på äldres boendebehov. I arbetet har man använt sig av Finlands miljöcentrals material, nationell statistik och enkäter som genomförts i olika kommuner. Resultatet är kommunspecifika åtgärder för framförhållning och beredskap. Dessa har tagits fram under gemensamma workshoppar som ordnats för bostadsväsendet och tekniska väsendet, social- och hälsovårdsväsendet och äldreråden. När det gäller beredskapen är det viktigt att höra kommuninvånarna, och i synnerhet äldreråden.

### En granskningsmodell för framförhållning och beredskap i fråga om äldres boendebehov

Inom ramen för Programmet för att förbättra äldres boende (2013–2017) förbättrades kommunernas framförhållning och beredskap i fråga om äldres boendebehov. Med tanke på framförhållningen togs det fram en granskningsmodell som omfattar fyra aspekter:

- Befolkningens åldrande
- Behov i fråga om boendet
- Behov som rör byggande och ändringsarbeten
- Åtgärder

### Infallsvinklar

När det gäller **befolkningens åldrande** bör man bedöma åldrandet både på kommunal nivå och för specifika bostadsområden. Bedömningen kan basera sig på kommunernas befolkningsprognoser, och i dem kan kommunerna också nyttja Statistikcentralens befolkningsprognos. Med tanke på framförhållningen är det viktigaste resultatet av bedömningen att kommunen har en uppfattning om hur befolkningen i olika bostadsområden åldras på allmänt plan under de kommande 10 och 20 åren.

När det gäller att förutse utvecklingen beträffande funktionsförmågan kan man t.ex. använda Sotkanets målinriktade scenario för att förutse behovet av serviceboende:

- [Toimintakyklaskemat kunnittain](#) (pdf, på finska)

En annan informationskälla är de uppgifter som tas fram av kommunens egna social- och hälsovårdstjänster (och i framtiden landskapets social- och hälsovårdstjänster) och som kan innehålla kalkyler över hur funktionsförmågan utvecklas under olika levnadsår. Dessa levnadsår bör ställas i relation till de kommande ålderklasserna.

När det gäller **boendebehov** bör kommunen förutse behoven och önskemålen för den befolkningsgrupp i kommunen som representerar den äldre befolkningen och för den befolkningsgrupp som i framtiden kommer att representera de äldre. Viktiga informationskällor är t.ex. kommunernas äldreråd och pensionärsråd och den riksomfattande Invånarbarometern.

- [Invånarbarometern](#) (på finska)

När det gäller **behov som rör byggande och ändringsarbeten** är det fråga om beredskap. Kommunen bör bedöma behovet av ombyggnad och kompletteringsbyggande i förhållande till befolkningsprognoserna. Här kan byggnads- och lägenhetsregistret användas som informationskälla. Inom nyproduktionen bör man på basis av efterfrågan analysera hurdana bostäder som borde byggas, var nyproduktionen ska genomföras och vem som ska bygga bostäderna. I detta sammanhang är byggherrarnas och äldrerådets synpunkter viktiga. Informationen om de äldre i ett specifikt bostadsområde bör sättas i relation till de förväntningar äldre i allmänhet har på boendet.

När det gäller **åtgärder** har kommunerna stora möjligheter att samarbeta med olika intressegrupper angående beredskapen för äldres boendebehov. Det lönar sig att tänka på tillvägagångssätt ur olika synvinklar. Exempel på åtgärder:

- A. Målsättning, strategi och framförhållning
- B. Markanvändning och planläggning samt överlåtelse av tomter
- C. Utveckling av bostadsområden och servicenätet
- D. Ombyggnad
- E. Nyproduktion
- F. Utveckling av boendekoncept
- G. Förbättrad tillgänglighet
- H. Utbildning, kommunikation och inflytande samt framförhållning i fråga om det egna boendet

Det material som rör framförhållning har tagits fram utifrån Finlands miljöcentrals undersökning om äldres boendeplatser nu och i framtiden (2017). Ett exempel på material som **Finlands miljöcentral** producerat med tanke på projektet:

- [Exempel på material som gäller framförhållning](#) (pdf, på finska)

## Arbetsprocess

Inom ramen för projektet utfördes arbetet för framförhållning och beredskap utifrån en granskningsmodell. Som stöd för arbetet kring framförhållning användes nationella material och informationsresurser (bl.a. Finlands miljöcentrals material) och de enkäter inom projektet som riktades till äldre personer. Med stöd av dessa togs det fram grundläggande information med tanke på kommunernas kvalitativa arbete kring framförhållning och beredskap och planeringen av åtgärder. Att förutse de äldres boendebehov är kvalitativt arbete som framför allt ska utföras i kommunerna.

Under projektets gång genomfördes enkäter som riktades till de äldre i kommunerna. Syftet med dem var att kartlägga de äldres framtida boendebehov och förväntningar. Resultaten av enkäterna behandlades i de workshoppar som ordnades i kommunerna. Utifrån resultaten planerades vilka slags åtgärder som borde vidtas för att kommunen ska vara förberedd på de behov som en allt äldre befolkning medför. Här kan du studera enkäten för en viss kommun:

- [Exempel på enkät](#) (pdf, på finska)

Under projektet ordnades aktiverande workshoppar för de personer i kommunerna som ansvarar för boende, planläggning och social- och hälsovård samt för representanter för kommunernas intressegrupper (bl.a. byggherrar) och äldreråd. I de fem workshopparna deltog sammanlagt 110 personer. Under workshopparna diskuterades den äldre befolkningen i kommunen, utvecklingen när det gäller de äldres funktionsförmåga samt framtida boendebehov och förväntningar. Under workshopparna diskuterades också hurdana åtgärder kommunen borde vidta för att förbereda sig på dessa utmaningar. I slutet av projektet ordnades dessutom en gemensam, samlande workshop med deltagare från kommunerna och miljöministeriet. Nedan de kommunspecifika åtgärder som utformats som ett resultat av workshopparna:

- [Kommunspecifika åtgärder](#) (pdf, på finska)

## Prognoser

Kommunerna har i stort samma centrala utmaningar när det gäller äldres boende. En gemensam utmaning är att antalet äldre ökar snabbt: i flera kommuner kommer antalet att nästan fördubblas fram till 2030. Antalet äldre ökar i synnerhet i åldersgrupperna 75–84 år och personer över 85 år. Utvecklingen studeras i nedanstående tabell utifrån Statistikcentralens befolkningsprognoser:

### Det totala antalet äldre personer och befolkningsprognoserna för 2030 enligt kommun

## Ikäättyvien kokonaismäärät ja väestöennusteet vuodelle 2030 kunnittain

Kaupunki	65-75- vuotiaita 2015	65-75- vuotiaita 2030	75-84 –vuotiaita 2015	75-84 – vuotiaita 2030		
Jyväskylä	13 644	n. 1000	14 722	6907	n. 6000	12 755
Järvenpää	4240	n. 1000	5246	1794	n. 3000	4643
Oulu	16875	n. 4000	21924	8596	n. 8000	17630
Vaasa	6913		6906	4042	n. 2000	6279

Prognoserna innehåller uppgifter som stämmer överens med de aspekter som behandlas i granskningsmodellen. De kommunspezifika åtgärderna har utformats som ett resultat av kommunernas och intressegruppernas gemensamma workshopp. De åtgärder som kommunerna ska vidta hänför sig till utvecklingen av bostadsområden, som inbegriper t.ex. användning av lokaler som hör till kommunerna och tredje sektorn. Ett annat gemensamt tema bland kommunernas åtgärder är olika slags åtgärder som är kopplade till rådgivning, handledning och information till äldre, även i frågor som gäller boende. I kommunerna utvecklas rådgivningen och handledningen på ett sätt som hjälper de äldre att ha bättre framförhållning och i högre grad utnyttja möjligheten till t.ex. reparationsunderstöd. En tredje gemensam praktisk åtgärd är kommunernas praxis i fråga om överlåtelse av tomter och ändringar som rör detta. I synnerhet tillgänglighetsaspekter bör beaktas som en central del av kommunernas tomt- och planläggningspolitik.

Under workshopparna fördes också utförliga diskussioner om tjänsternas tillgänglighet. Deltagarna bollade idéer om olika slags lösningar på hur tillgängligheten till tjänster för äldre kan förbättras så att de äldre ska kunna bo hemma. I alla workshoppar diskuterades också hur man kan minska ensamheten bland äldre och öka gemenskapskänslan. Det är också viktigt att aktivera frivilliga och grannar och att stärka de äldres känsla av delaktighet. I de kommunspecifika rapporterna presenteras åtgärder som kommunerna ska vidta ”genast” eller ”senare under 2018”.

## **Kommunspecifika rapporter**

Nedan finns de kommunspecifika rapporterna om framförhållning (på finska):

- [Jyväskylä](#) (pdf)
- [Träskända](#) (pdf)
- [Uleåborg](#) (pdf)
- [Päijänne-Tavastland](#) (pdf)
- [Vasa](#) (pdf)

## **Vad har vi lärt oss av utvecklingsarbetet?**

Det arbete kring framförhållning och beredskap som utfördes inom projektet skedde framför allt på stadsnivå. Utvecklingsarbetet har varit kommunerna och landskapet till hjälp i beredningen av bostadspolitiska strategier. Granskningsmodellen kan mycket väl också tillämpas på studier av enskilda bostadsområden.

En utmaning i arbetet med framförhållning och beredskap är att hitta tillräckligt med tid för att föra samman olika aktörer till gemensam diskussion. Det finns också behov av förutseende analys och diskussioner med byggherrar och med äldreråden och pensionärsråden. De workshoppar kring framförhållning och beredskap som hållits under projektets gång har för sin del bidragit till och upprätthållit diskussion.

Kommunerna borde utnyttja sina egna informationskällor och databaser bättre än i dagens läge. I det utvecklingsarbete som nu utförts har man i hög grad baserat sig på statistiskt material som beställts från Finlands miljöcentral. Även om kommunerna besitter mycket kunskap och information, är det en utmaning att utifrån informationen organisera gemensamma diskussioner och bedömningar. De enkäter som genomfördes under projektets gång gav liknande resultat som de riksomfattande studierna. Kommunerna kan använda de riksomfattande enkätundersökningarna och sammanställa prognoser genom att jämföra befolkningsprognosen för den egna kommunen med resultaten av riksomfattande enkäter (t.ex. Invånarbarometern). De enkäter som genomfördes inom ramen för projektet gav också kommunerna nyttig information om framför allt de äldres behov och

förväntningar i fråga om boende. Erfarenheterna från projektet visar att det också är viktigt att höra kommuninvånarna och att ordna gemensamma diskussionsmöten.

## Mer information

- [Pressmeddelande 12.1.2018 kl. 8.37, Kommunerna bereder sig på att befolkningen åldras, miljöministeriet](#)

Inom ramen för programmet för att förbättra äldres boende 2013–2017 genomfördes redan tidigare en förstudie kring en granskningsmodell för hur kommunerna ska kunna förbereda sig på äldres boendebehov. Modellen från förstudien beskrivs i följande rapport:

- [Kommunernas beredskap för äldre personers bostadsbehov. Miljöministeriets rapporter 4/2017](#) (pdf, på finska)